

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 12. 11. 2014 r.

IV.512.312.2014.BB

Pan
Cezary Grabarczyk
Minister Sprawiedliwości
WARSZAWA

Szanowny Panie Ministrze

Do Rzecznika Praw Obywatelskich zwróciła się osoba, którą – jako małżonkę dłużnika – dotknęły skutki postępowania egzekucyjnego: w ramach postępowania prowadzonego przeciwko dłużnikowi komornik dokonał zajęcia rachunku bankowego, oraz umieszczonych tam środków majątkowych stanowiących majątek osobisty drugiego małżonka (który nie był dłużnikiem). Sprawa ta ujawniła istotny problem na tle regulacji cywilnego postępowania egzekucyjnego: małżonek dłużnika nie dysponuje skutecznym środkiem prawnym dla ochrony swoich aktywów finansowych, zgromadzonych na wspólnym koncie bankowym dłużnika i małżonka.

W świetle art. 891² § 1 kodeksu postępowania cywilnego pozostaje zasadą, że na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim można prowadzić egzekucję z rachunku wspólnego dłużnika i jego małżonka. Prowadzenie egzekucji z rachunku wspólnego małżonków jest zatem możliwe także wówczas, gdy wierzyciel nie dysponuje klauzulą wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Regulacja ta jest uzasadniona faktem, że w realiach dzisiejszego obrotu gospodarczego standardem pozostaje gromadzenie środków na rachunku bankowym, w przypadku małżonków – często wspólnym, tak więc przywołana regulacja zapewnia efektywność egzekucji prowadzonej prze-

ciwko dłużnikowi. Zwykle bowiem to właśnie na koncie bankowym dłużnik gromadzi posiadane aktywa majątkowe.

Jednocześnie jednak art. 891² § 2 kpc przewiduje pewną ochronę małżonka dłużnika – a ściślej: tych jego środków finansowych, które nie podlegają egzekucji pomimo umieszczenia ich na (wspólnym z dłużnikiem) rachunku bankowym. Owa regulacja procesowa zakłada bowiem, że przepis art. 891² § 1 kpc (t.j. prowadzenie egzekucji ze wspólnego rachunku bankowego dłużnika i jego małżonka) nie wyłącza możliwości obrony małżonka dłużnika w drodze powództwa o zwolnienie od egzekucji, jeżeli na rachunku wspólnym małżonków zgromadzono środki, które nie wchodzą do majątku osobistego dłużnika, albo też środki, które nie pochodzą z pobranego przez dłużnika wynagrodzenia za pracę, dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej oraz innych praw twórcy.

Przepis ten koresponduje z normą prawa materialnego, a mianowicie, z art. 41 § 2 i 3 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, które limitują odpowiedzialność z majątku wspólnego małżonków w sytuacji zaciągnięcia zobowiązania bez zgody drugiego małżonka, bądź powstania zobowiązania przed powstaniem wspólności, a także wówczas, gdy zobowiązanie nie wynika z czynności prawnej lub dotyczy majątku osobistego jednego z małżonków. Wówczas tylko niektóre składniki majątku wspólnego małżonków podlegają egzekucji, a zasadą pozostaje zaspokojenie wierzyciela wyłącznie z majątku osobistego dłużnika.

Tak więc jeśli inne (niż wymienione w art. 41 § 2 i 3 k.r. i o.) składniki majątku wspólnego zostały zajęte w postępowaniu egzekucyjnym, małżonkowi dłużnika służy roszczenie o zwolnienie tych przedmiotów z egzekucji, co wprost przewiduje art. 891² § 2 kpc. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 lutego 2012 r., sygn. III CSK 189/11, małżonek egzekwowanego dłużnika uzyskuje *ex lege* dodatkową ochronę prawną w postaci możliwości zgłoszenia powództwa unormowanego w art. 841 kpc, jeżeli na rachunku wspólnym znajdują się środki określone w art. 891² § 2 kpc. Tę dodatkową ochronę małżonka uzasadnia odpowiednio ukształtowany reżim małżeńskich stosunków majątkowych i odpowiedzialności jednego małżonka za długi drugiego.

Jednak stosowanie tego środka ochrony, przysługującego małżonkowi dłużnika, limitowane jest przez inne normy prawne, a ściślej, przez dyspozycję zawartą w art. 22 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t. jedn.: Dz. U. z 2011 r., Nr 231, poz.

1376 ze zmian.). Zgodnie z tym przepisem, komornik ma obowiązek w terminie 4 dni przekazać uprawnionemu wyegzekwowane należności, a jeżeli dopuści do opóźnienia, jest obowiązany zapłacić uprawnionemu odsetki od kwot otrzymanych i nierozliczonych w terminie.

W konsekwencji, tuż po przelaniu środków pieniężnych przez bank komornik powinien przekazać te środki wierzycielowi; specyfika egzekucji prowadzonej z rachunku bankowego polega na tym, że – w odróżnieniu od np. egzekucji prowadzonej z rzeczy ruchomych, czy też z nieruchomości – zajęcie prowadzi do szybkiego „spieniężenia” zajętego składnika majątkowego. Zajęcie rachunku bankowego ma bowiem ten skutek, że bank zobowiązany jest do bezwłocznego przekazania zajętej kwoty komornikowi (art. 889 § 1 pkt 1 kpc). Z kolei komornik ma 4 dni na przelanie tych kwot na rzecz wierzyciela.

O ile zatem powództwo ekscydencyjne, przewidziane przez art. 841 kpc, może okazać się skutecznym środkiem dla zwolnienia od egzekucji nieruchomości lub rzeczy ruchomych, bądź jeszcze niewymagalnych wierzytelności, o tyle okazuje się ono – w zasadzie zawsze – środkiem spóźnionym w przypadku egzekucji prowadzonej z rachunku bankowego. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 24 października 2007 r., IV CSK 271/07, publ. OSNC 2009/1/14, podkreślił, że powództwo z art. 841 kpc uprawnia osobę trzecią do żądania zwolnienia zajętego przedmiotu od egzekucji przez czas trwania postępowania - a więc od zajęcia do chwili przekazania kwoty uzyskanej (ze sprzedaży rzeczy) wierzycielowi. Po przekazaniu wierzycielowi wyegzekwowanych kwot, powództwo ekscydencyjne staje się bezprzedmiotowe. W większości wypadków małżonek dłużnika może wprowadzić wystąpić przeciwko wierzycielowi z powództwem opartym na art. 410 kodeksu cywilnego (świadczenie to jest „nienależne” od małżonka dłużnika), ale – pomijając już trudność dochodzenia roszczenia opartego na bezpodstawnym wzbogaceniu (por. art. 409 i 411 kc) – pozostaje problem ochrony interesów majątkowych małżonka w trakcie egzekucji, gwarantowanej przecież przez art. 891² § 2 kpc.

Należy w tym miejscu zauważyć, że w sytuacji zajęcia przez komornika gotówki (w ramach egzekucji z rzeczy ruchomych) sytuacja małżonka dłużnika jest korzystniejsza: otóż zgodnie z art. 852 § 2 kpc komornik powinien złożyć zajęte pieniądze na rachunek depozytowy sądu wówczas, gdy zgłoszono zarzut, że osobie trzeciej przysługuje do zajętych pieniędzy prawo stanowiące przeszkodę do wydania ich wierzycielowi. Sąd postanowi wydać pieniądze wierzycielowi, jeżeli w ciągu miesiąca od złożenia ich na rachunek depozytowy sądu nie będzie złożone orzeczenie właściwego sądu zwalniające od zajęcia lub wstrzymujące wydanie pieni-

dzy (sąd może to zarządzić w ramach zabezpieczenia powództwa). Niestety, regulacja prowadzenia egzekucji z rachunku bankowego nie zawiera normy analogicznej do art. 852 § 2 kpc.

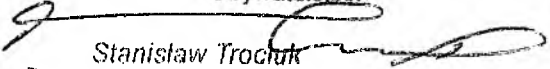
Analiza przepisów kodeksu postępowania cywilnego oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji prowadzi zatem do wniosku, że art. 891² § 2 kpc, zaprojektowany jako norma gwarancyjna, w praktyce nie zapewnia właściwej ochrony małżonkowi dłużnika. Z uwagi na wymóg niezwłocznego przekazania pieniędzy na rzecz wierzyciela, powództwo ekscydencyjne okazuje się środkiem nieskutecznym i iluzorycznym. O ile bowiem komornik postępuje zgodnie z art. 22 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, to nie wydaje się możliwe, aby sąd równie szybko (4 dni od przelania środków komornikowi przez bank) mógł rozstrzygnąć o zwolnieniu od egzekucji określonych kwot.

Wydaje się zatem, że w przypadku art. 891² § 2 kpc celowe byłoby obwarowanie tej regulacji dodatkowym rozwiązaniem – analogicznym np. do przewidzianego w art. 852 § 2 kpc – pozwalającym komornikowi na wstrzymanie przekazania pieniędzy wierzycielowi. Takie rozwiązanie zabezpieczyłoby zarówno interesy wierzyciela, jak i małżonka dłużnika – do czasu sądowego rozstrzygnięcia sporu, środki pozostawałyby w depozycie sądowym.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. jedn.: Dz. U. z 2001 r., nr 14, poz. 147 ze zmian.) uprzejmie proszę Pana Ministra o przekazanie stanowiska w przedstawione sprawie, i ocenę niezbędności prac legislacyjnych – w kierunku efektywnej ochrony małżonka dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym.

Z przeżyciami

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

Stanisław Trochuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich